

ARAŞTIRMA NOTU/RESEARCH NOTE

Bestâmlı Şeyh-Alî'ye Dâir Bir Kendilik İncelemesi ve Kendi Ben'inden Bağımsız Bir Kimlik: “Musannifek”*

*A Self-Study of Sheikh-Alî from Bestâm and an Identity
Independent of His Own Self: “Musannifek”*

Ümit Karaver

Dr. Araştırmacı

PhD. Resarcher

İstanbul/Türkiye

umitkaraver@hotmail.com

orcid.org/0000-0003-0908-8638

Geliş Tarihi: 20.03.2025

Kabul Tarihi: 16.06.2025

Yayın Tarihi: 30.06.2025

Date of Submission: 20.03.2025

Date of Acceptance: 16.06.2025

Date of Publication: 30.06.2025

Değerlendirme: Bu makalenin ön incelemesi bir iç hakem (editörler – yayın kurulu üyeleri) içerik incelemesi ise en az iki dış hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeliyle incelendi.

Peer-Review: Single anonymized - One Internal (Editorial board members) and at least Double anonymized - Two External Double-blind Peer Review

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while conducting and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Benzerlik Taraması: Benzerlik taraması yapılarak intihal içermediği teyit edildi.

Plagiarism Check: It was confirmed that it did not contain plagiarism by similarity scanning.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Conflicts of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Funding: The author(s) acknowledge that they received no external funding to support this research.

Atıf/Cite As: Karaver, Ümit. “Bestâmlı Şeyh-Alî'ye Dâir Bir Kendilik İncelemesi ve Kendi Ben'inden Bağımsız Bir Kimlik: “Musannifek””. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 68 (2025): s. 288-310

DOI: 10.15370/maruifd.1662279

* Bu çalışma, Dr. Öğr. Üyesi Musa Alak'ın danışmanlığında tamamladığım “Musannifek’e Nisbet Edilen ‘Avâmil-i Atîk’ Şerhi (Tahkik ve Tahlil)” başlıklı doktora tezimin ilgili bölümleri esas alınarak oluşturulmuştur. Bk. Karaver, Ümit. “Musannifek’e Nisbet Edilen ‘Avâmil-i Atîk’ Şerhi (Tahkik ve Tahlil)”. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2018.

This work is derived from selected sections of my doctoral dissertation entitled “A Commentary on ‘Avâmil-i Atîq’ Attributed to Musannifek (Critical Edition and Analysis)” completed under the supervision of Dr. Musa Alak. See: Karaver, Ümit “A Commentary on ‘Avâmil-i Atîq’ Attributed to Musannifek (Critical Edition and Analysis)”, PhD Thesis, Istanbul University, Istanbul, 2018.

Bestâmlı Şeyh-Alî'ye Dâir Bir Kendilik İncelemesi ve Kendi Ben'inden Bağımsız Bir Kimlik: “Musannifek”

A Self-Study of Sheikh-Alî from Bestâm and an Identity Independent of His Own Self: “Musannifek”

Öz: 9./15. asır Timurлу/Karamanlı/Osmanlı ulemasından Şeyh-Alî el-Bestâmî'nin (ö. 875/1470) kendisine ait pek çok kayıt/derkenar notu günümüze kadar ulaşmıştır. Bu kayıtlardan hareketle kendisinin hocalarına, talebelerine, eserlerine, yolculuklarına, meşguliyetlerine, görevlerine, siyasi ve sosyal yönlerine dair kapsamlı çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu kayıtlardan hareketle kendisiyle ilgili geniş çaplı bir kimlik araştırması yapılmamıştır. Müellifin kendi çağdaşları ve daha sonraki biyografi yazarlarının da ihmal ettiği bu konuda tatminkâr açıklamalar yapılmamış, genelde tahkik edilmemiş ezber bilgiler tekrar edilmiştir. Asıl ismi Şeyh-Alî olan müellif isminden ziyade Farsça “yazarcık” anlamına gelen “Musannifek” lakabıyla şöret bulmuştur. Müellifin kendi “ben”ini tarif ederken “Musannifek” lakabını hiç kullanmamış olması dikkat çekici bir durumdur. Müellifin bu lakabı kullanmama konusundaki ısrarının sebebi, bu lakabın kim tarafından nerede ve ne zaman verildiği, bu lakaptan haberinin olup olmadığı, bu lakaptan rahatsızlık duyup duymadığı ile ilgili soruların cevabı henüz verilebilmiş değildir. Çalışmada müellifin günümüze ulaşan telif, istinsah, temellük, vakıf, icazet, mühür ve şahsî notları gibi kendi kayıtları esas alınarak kim olduğu, soy ağacı, kendini nasıl tanıttığı, nasıl tanınmak istediği açıklanmıştır. Kendisini ısrarla *Şeyh-Alî eş-Şâhrûdî el-Bestâmî* şeklinde tanıtan müellifin kullandığı sıfat ve nisbelerin analizi yapılmıştır. Ayrıca kendisi ile ilgili biyografik kaynaklarda zikredilen diğer ünvan, lakap, nisbe ve sıfatlar tahkik edilmiş, ikinci el kaynaklardan doğan tartışmalara ve kurgulara dikkat çekilmiştir. Osmanlı coğrafyasında bulunmuş ve hizmet etmiş iki “Musannifek”ten biri olan Şeyh-Alî el-Bestâmî genç yaşlarından itibaren okuma-yazmaya merak duyan ve hayatının sonuna kadar her şart ve ortamda bu tutkusundan hiç vazgeçmeyen ilginç bir karakterdir. Muhtemelen bu tutkusuna dikkat çekmek için dönemin ulema meclislerinde kendisine “Musannifek” denilen ve böyle şöret bulan müellifin bu lakabı hiç kullanmamış olması kendisinden bağımsız bir kimliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Lakap, Soy ağacı, Şeyh-Alî el-Bestâmî, Musannifek.

Abstract: Sheikh-Ali al-Bistami Musannifak belonged to a family from the Khorasan region that produced scholars who made significant contributions to the Islamic scientific tradition. He is one of the grandsons of Fakhr al-Din al-Razi (d. 606/1210), who is known for his competence in the fields of tafsir, usul al-fiqh, theology, and philosophy. It is also narrated that Musannifak was related to the founder of the Mevlevi order, the mystic and scholar Mawlana Calaluddin Rumi (d. 672/1273), and to Cemaleddin Aksarayî (d. 791/1388), who was prominent in the fields of tafsir, language, literature and medicine in the early Ottoman period. The author, who served in the Timurid Empire, Karamanid, and Ottoman Empires and served these three important dynasties, was one of the famous scholars of the period. His interest in reading and writing continued uninterruptedly until the end of his life, starting from his early twenties. The author, who traveled to

many geographies and held high-level positions in the Timurid, Karamanid, and Ottoman dynasties, continued his intellectual activities and scientific studies such as book copyright, copying, purchasing, verification, technical, and proofreading without interruption despite his intensive workload. Many records belonging to the author have survived to the present day. Based on these records, comprehensive biographical and autobiographical studies have been conducted on his teachers, students, works, travels, occupations, duties, and the political and social contexts surrounding him. However, no comprehensive study has been carried out focusing specifically on the author's identity and selfhood based on these records. The author's contemporaries and later biographers also neglected this issue, but no satisfactory explanations were made on this subject, and generally, unverified memorized information was repeated. The author, whose real name was Sheikh Ali, became famous with the nickname "Musannifak", which means "little writer" in Persian, rather than his name. It is noteworthy that he never used this nickname, which is probably an indication of his deep devotion and passion for reading and writing from a young age. The questions about the reason for the author's insistence on not using this nickname, who gave this nickname, where and when, whether he was aware of this nickname, and whether he was bothered by this nickname have not yet been answered. Another figure known by the nickname "Musannifak" during the Ottoman period is Bekir Ahmed Efendi. Bekir Ahmed, who lived in the 18th century, was a student of Mahmud Antâkî and is known for his commentary on the famous text *al-'Alâqa*, which deals with the science of rhetoric. Due to this similarity of nicknames, some contemporary research works, especially the *Diyanet Islamic Encyclopedia*, have confused Sheikh-Ali Musannifak with Bekir Ahmed Efendi Musannifak. In this study, based on the author's own records—such as copyrights, transcriptions, ownership documents, endowments, authorizations, seals, and personal notes that have survived to the present day—it is explained who he is, his family tree, how he introduced himself, and how he wished to be known. Current information about him and his family is also presented, along with a table detailing the family tree to which he belongs. In addition, explanations have been given about when and why the nickname "Musannifak" was given. The nicknames, adjectives, titles, and nicknames mentioned by him and his biographers have been determined. An analysis of the author's identity constructions regarding himself from the past to the present has been made. Attention has been drawn to the discussions and fictions arising from the narrations in secondary sources. Sheikh-Ali al-Bistami, one of the two "Musannifak" who were in the Ottoman world and served, is an interesting character who was interested in reading and writing from a young age and never gave up this passion under any circumstances and conditions until the end of his life. Probably in order to draw attention to this passion, he was called "musannifak" in the ulema circles of the period and the fact that the author, who gained such fame, never used this title shows that he had an identity independent of himself.

Keywords: little writer, identity, nickname, family tree, Sheikh-Ali el-Bestami, Musannifak, Bekir Ahmed.

"Ben, ganî olan Allah'a muhtaç Şeyh-Alî b. Mecdüddîn eş-Şâhrûdî el-Bestâmî –Allah onun ömrünü hayır ve saâdetle hitâma erdiresin-. (Amin)."
(Musannifek, Konya, 849/1445)

1. Giriş

İslam tarihi boyunca farklı dönemlerde isminden ziyade künyesi, lakabı, nisbesi veya ünvanı ile meşhur birçok şahsiyet gelip geçmiştir. 9./15. asırda yaşamış Şeyh-Alî¹ el-Bestâmî Musannifek (ö. 875/1470) de bu konuda ilginç örneklerden biridir. Kendisi İslami ilim geleneğine önemli katkılar yapmış alimleri yetiştiren, Horasan coğrafyasında yaşamış bir ailenin üyesidir. Tefsir, usûl-i fikh, kelim ve felsefe alanlarındaki yetkinliği ile bilinen Fahreddin er-Râzî'nin (ö. 606/1210) torunlarından. Mevlevîliğin kurucusu, mu-tasavvıf ve alim Mevlanâ Celâleddîn Rûmî (ö. 672/1273) ve Osmanlı'nın ilk dönemlerinde tefsir, dil, edebiyat ve tıp konularında öne çıkmış Cemâleddîn Aksarâyî (ö. 791/1388) ile de Musannifek'in akrabalık bağı olduğu rivayet edilmiştir. 803/1400 senesinde Bestâm'da dünyaya gelen müellif, 875/1470 senesinde vefat etmiştir. Timurlu İmparatorluğu, Karamanoğulları ve Osmanlı Devleti'nde görevler alan ve bu üç önemli hanedana hizmet eden müellif dönemin şöhretli ulemasındandır. Kendisini "Ben Şeyh-Alî" diye tanıtan müellif Farsça "küçük yazar" anlamına gelen "Musannifek" lakabıyla şöhret bulmuştur. Henüz yirmili yaşlarının başında iken başlayan telif merakı hayatının sonuna kadar kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. Birçok coğrafyaya seyahatleri olan; Timurlu, Karamanoğlu ve Osmanlı hanedanlığında üst düzey görevlerde bulunan müellif yoğun mesaisine rağmen kitap telifi, istinsahı, satın alma, tahkik, tenmîk ve tashîh gibi entelektüel faaliyetlerini ve ilmî çalışmalarını hiç ara vermeksizin sürdürmüştür. Muhtemelen onun "musannifek" şeklinde anılması yazmaya olan derinden bağlılığının ve tutkusunun bir sonucudur.

Osmanlı döneminde "Musannifek" lakabıyla bilinen bir diğer isim ise Bekir Ahmed Efendi'dir (ö. 1149/1739'dan sonra). 12./18. asırda yaşamış olan Bekir Ahmed, Muğla'nın Messevli/ Mesevle köyünde doğmuştur.² Mahmud Antâkî'nin (ö. 1160/1747?) talebesi olan müellif, beyan ilmi ile ilgili meşhur *el-Alâka* adlı metne 1149/1739 senesinde yazdığı şerhi ile bilinmektedir.³ Bu lakap benzerliğinden dolayı bazı karışıklıklar yaşanmıştır. Örneğin *Diyanet İslam Ansiklopedisi*'nde Şeyh-Alî Musannifek ile Bekir Ahmed Efendi Musannifek birbirine karıştırılmıştır. Bekir Ahmed Efendi'ye ait olan *Şerhu'l-Alâka*, Şeyh-Alî'ye nispet edilmiştir.⁴

1 Musannifek'in ismindeki "Şeyh" bir ünvan değil de isim olduğundan dolayı çalışmamızda "Şeyh Alî" yerine "Şeyh-Alî" yazımı tercih edilmiştir.

2 Dâhiliyye Vekâleti, *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, 952. Messevli/Mesevle günümüzde Kavaklıdere ilçesinin Çayboyu köyüdür. Bk. https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ayboyu,_Kavaklıdere. (05.06.2025)

3 Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, 2/32.

4 Bk. M. Kâmil Yaşaroğlu, "Musannifek", *DİA*, 31: 240.

Şeyh-Alî Musannifek'in hayatına dair birinci el kaynak, otobiyografisini verdiği *Tuhfe-i Mahmûdî/Tuhfetü'l-vüzerâ* adlı eseridir. Müellif eserde isminden, nisbelerinden, atalarından, yolculuklarından ve telifatından bahsetmiştir.⁵ Müelliften bahseden en önemli isim ise çağdaşı Âşıkpaşazâde'dir (ö. 889/1484'ten sonra). Sultan Fatih'in Bosna Seferinden söz eden Âşıkpaşazâde, "Musannifek" lakaplı "Şeyh-Alî Bestâmî" isminde birinin de sefere katıldığını kaydetmiştir.⁶ 10./16. asırda ise Taşköprülüzâde (ö. 968/1561) *eş-Şekâik* adlı eserinde "Mevlâ Musannifek" başlığı altında kendisinden bahsetmiş, "genç yaştan itibaren tasnif ile iştigali sebebiyle" bu lakabın kendisine verildiğini söylemiş⁷ ve müellifin *Tuhfe-i Mahmûdî* adlı eserinin otobiyografik kısmındaki bilgilere bazı rivayetleri ekleyerek biyografisini yazmıştır. Daha sonra gelen Cenâbî (ö. 999/1590), Mecdî (ö. 999/1591), Hoca Sadeddin (ö. 1008/1599) gibi tarihçiler de müellifin Şeyh-Alî isminden ziyade Musannifek lakabını öne çıkarmışlar ve benzer bilgileri tekrar etmişlerdir. Her iki yüzyılda da müellifin lakabına dair söz gelimi bu lakabın nerede, ne zaman ve kim tarafından verildiğine dair açıklamalar yapılmamıştır.

Modern dönemde Herzfeld Ernst (ö. 1948) ve Hasen Enuşe gibi araştırmacılar ise müellifin yaşı ile ilgili tartışmalara değinmişler ve bazı ihtimaller üzerinde durmuşlardır.⁸ Muhammed Mücîr el-Hatîb ve Arafat Aydın ise müellifin 10 yaşında iken eser yazdığını ileri sürmüşlerdir.⁹ Son dönemde yapılan akademik çalışmalarda ise genelde ezber bilgiler tekrar edilmiştir. Öte yandan Tayyip Tüz yüksek lisans tezinde, Necmettin Öztürk doktora tezinde ve Murat Tala da ilgili makalesinde müellifin lakap, sıfat ve nisbeleri ile ilgili açıklamalara ve tartışmalara yer vermişlerdir.¹⁰ Yine Ali Çoban müellife dair hazırladığı makalesinde müellifin daha önce kaynaklarda zikredilmemiş olan bir lakabını gündeme getirmiştir.¹¹

Yakın zamanda Musannifek'in biyografisi/otobiyografisi ile ilgili birçok çalışma yapılmıştı. Bu çalışmalarda müellifin kendi kayıtlarından hareketle yaşamında bilinmeyen pek çok ayrıntıyı ortaya çıkarmaya çabalamış; ancak müellifin kimliğine ve kendiliğine

5 Şeyh Alî el-Bestâmî Musannifek, *Tuhfe-i Mahmûdî*, 102a-102b.

6 Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman'dan Âşıkpaşazâde Tarihi*, 166.

7 Taşköprülüzâde, *Şekâik*, 163.

8 Herzfeld Ernst, "Bistâmî" *İslam Ansiklopedisi*, 2:650; Hasen Enuşe, *Dânişnâme-i Edeb-i Fârisi: Edeb-i Fârisi der Anatoli ve Balkan*, 6:810.

9 *el-Câmî'u's-Sahîhu'l-Müsne'dü'l-Muhtasar Min Hadîsi Rasûlillâh Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem, Sahîh-i Buhârî, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Murad Molla, no. 577'de Kayıtlı Nüshanın Tıpkıbasımı*, 1:70. Arapça kısım için bk. sayfa 75.

10 Tayyip Tüz, "Alauddin Ali b. Muhammed Musannifek'in "ed-Durru'l-Menkûd fi Şerhi'l- Maksûd Adlı Eserinin Tahkiki", 10-11; Necmettin Öztürk, "Alâaddin Musannifek ve Arap Gramerindeki Yeri", 6-7; Murat Tala, "Musannifek'in Eserlerinin Arap Dil Bilimi ve Dil Öğretimine Katkısı", 268-271.

11 Bk. Ali Çoban, "Horasan'dan Anadolu'ya: Molla Musannifek ve Tasavvufi Müdevven Bir İlim Olarak İnşası", 424.

dair bazı meseleleri ihmal etmiştik.¹² Çalışmamızda Şeyh-Alî Musannifek'in ailesi ve kendisiyle ilgili güncel bilgiler sunulacaktır. Ayrıca kendisinin ve biyografi yazarlarının zikrettiği tespit edebildiğimiz lakaplar, sıfatlar, ünvanlar ve nisbeler hakkındaki rivayetler ve kurgular analiz edilecek kendi kayıtlarından hareketle "beni"ni nasıl tarif ettiği, nasıl bilinmek istediği ortaya konacak ve "Musannifek" lakabının kökeni, kaynağı, neden verildiği ile ilgili açıklamalara yer verilecektir. Böylece bu konuda yapılan tartışmalar daha derli toplu bir şekilde sunularak literatüre güncel ve küçük bir katkı sağlanacaktır.

2. Müellifin Şeceresi

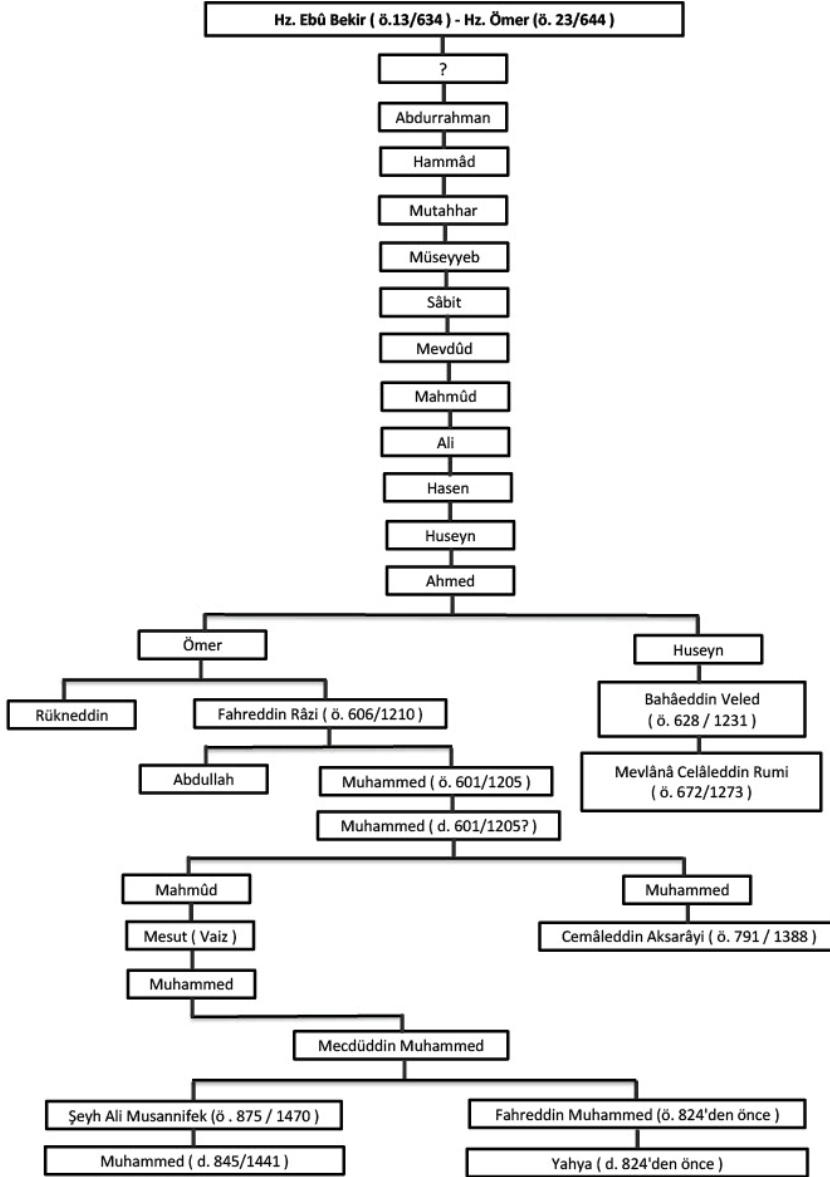
Şeyh-Alî el-Bestâmî Musannifek, otobiyografisini verdiği *Tuhfe-i Mahmûdî/Tuhfetü'l-vüzerâ* adlı eserinde kendisini *Şeyh-Alî b. Mecdüddîn Muhammed b. Muhammed b. Mes'ûd b. Mahmûd b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ömer eş-Şâhrûdî el-Bestâmî el-Herevî er-Râzî el-Ömerî el-Bekrî* şeklinde tanıtmış ve Fahreddin er-Râzî'ye giden nesebini zikretmiştir. Musannifek yine aynı eserinde İmâm Yâfiî'nin (ö. ?) *et-Tarih* kitabını referans göstererek Râzî'nin kısa bir hayat hikayesini anlatmıştır. Buna göre tarihçiler Râzî'nin, Ebû Bekir Sıddık'ın soyundan olduğunu söyleseler de Râzî eserlerinin bazı yerlerinde kendisinin Ömer-i Hattab'ın soyundan olduğunu zikretmiştir.¹³ Fahreddin Râzî'nin, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'e giden şeceresi tam olarak gösterilemese de tevatüren bir rivayet olarak zikredilmiştir. Biz de bu rivayetleri ve Musannifek'in otobiyografik kayıtlarını dikkate alarak içerisinde Fahreddin er-Râzî, Bahâeddin Veled, Mevlânâ Celâleddîn, Cemâleddin Aksarayî, Mecdüddin Muhammed (baba), Fahreddin Muhammed (ağabey), Muhammed el-Bestâmî (oğul)¹⁴ ve Yahya el-Bestâmî'nin (yeğen) yer aldığı soy ağacını vermeye çalıştık.¹⁵

12 Ümit Karaver, "Musannifek'e Nisbet Edilen 'Avâmil-i Atik' Şerhi (Tahkik ve Tahlil), 53-55; Ümit Karaver, "Şeyh Alî el-Bistâmî'nin (Musannifek) Biyografisi ve Tefsir Alanındaki Çalışmaları", 69-109; Ümit Karaver & Muhammed Taki Hüseyin, "Şeyh Alî el-Bistâmî Musannifek'in *Tuhfe-i Mahmûdî/Tuhfetü'l-Vüzerâ* Adlı Eserinde Bulunan Otobiyografik Kısımın Tercüme ve Değerlendirmesi: Klâsik Bir Özgeçmiş Örneği", 397-439; Ümit Karaver, "XV. Yüzyıl Timurlu/Karamanlı/Osmanlı Ulemâsından Şeyh Alî El-Bestâmî Musannifek'e Dair Otobiyografik Kayıtlardan Hareketle Biyografik Bir İnceleme", 1-36.

13 Musannifek, *Tuhfe-i Mahmûdî*, 102a-102b.

14 Biyografi kaynaklarında Musannifek'in oğlundan söz edilmemektedir. Taşköprülüzade, Musannifek'in ağzından aktardığı kaynağı belli olmayan bir rivayette, Musannifek'in Acem diyarında bir şeyhle karşılaşmış, aralarında bir tartışma geçtiğini, şeyhin kendisine: "Yanımda biraz edepsizlik ettin, bunun karşılığı olarak Allah kulağına sağırlık versin, erkek evladın olmasın, neslin kalsın!" diye beddua ettiğini söylemiştir. Bk. Taşköprülüzâde, *Şekâik*, 166. Oysa Musannifek, kırk yaşından sonra erkek çocuğu olmuştur. Musannifek, *Hidâye* şerhinin zahriyesinde oğlu Muhammed b. Şeyh Alî b. Mecdiddîn Muhammed eş-Şâhrûdî el-Bistâmî'nin doğum tarihini 29 Safer 845 (19 Temmuz 1441) Çarşamba kuşluk vakti şeklinde kendi el yazısıyla kaydetmiştir. Bk. Musannifek, *Şerhu'l-Hidâye*, zahriye. Dolayısıyla Taşköprülüzâde'nin *Şekâik*'inde yer alan ve kaynağı belli olmayan bu rivayetlerine ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir.

15 İbn Hallikan, *Vefeyatü'l-A'yan ve Enbâu Ebnâi'z-Zemân*, 4/248-252; Musannifek, *Tuhfe-i Mahmûdî*, 102a-102b; İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi*, 2/2285-2320; Rudolf

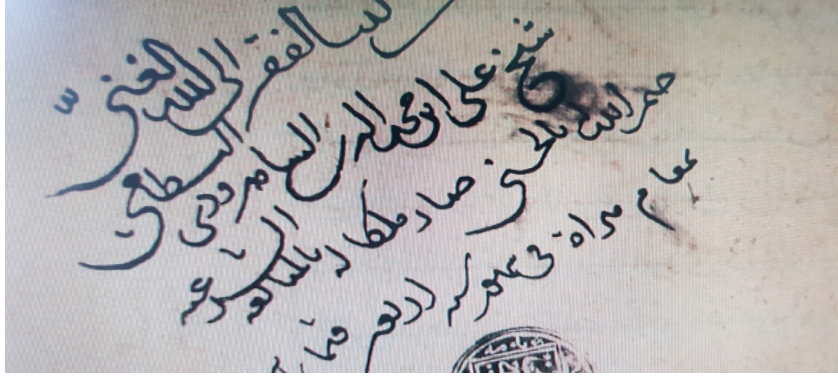

Şekil-1: Musannifek'in Şeceresi

Sellheim, *Arabische Handschriften, Materialien Zur Arabischen Literaturgeschichte Teil*, 1/263; Süleyman Uludağ, *Fahrettin Râzi, Hayatı/ Fikirleri/ Eserleri*, 14-15.

3. Müellifin Kendi "Ben"ini Tarifi: "Şeyh-Alî el-Bestâmî"

Erken dönemde yaşamış bir müellifin kendini nasıl tarif ettiği, kendi kimliğini nasıl ifade ettiği hiç şüphesiz merak konusu olmuştur. Kendinden bahsetmeyi seven, telif,¹⁶ istinsah,¹⁷ temellük,¹⁸ vakıf,¹⁹ icazet,²⁰ derkenar notlarına²¹ adını yazmayı hiç ihmal etmeyen müellifimizin kendini tarif ederken en çok kullandığı kalıp "Şeyh-Alî"dir. Çok sayıda şiiri bulunan ve şairlik yönü de kuvvetli olan müellifin şiirlerinde tercih ettiği mahlası da "Şeyh-Alî" olmuştur.²² Yine kullanmış olduğu Timurlu dönemine ait şahsi mührü üzerinde de "Şeyh-Alî" ibaresi açık bir şekilde okunmaktadır. Müellifle aynı dönemde yaşayan ünlü tarihçi Âşıkpaşazâde "Şeyh-Alî Bestâmî" isminde alim bir zatın da Bosna seferine katıldığını ve Sultan Fatih'in kendisinden bazı konularda fetva istediğini kaydetmiştir.²³

Resim-1: Musannifek'in adının Şeyh-Alî olduğunu gösteren kendi hattıyla yazdığı temellük kaydı

«من كتب الفقير إلى الله الغني شيخ علي ابن مجد الدين الشاهرودي البسطامي -ختم الله بالحسنی- صار ملكا له بالمبايعه الشرعية بمقام هراة في شهور سنة أربعين وثمانمائة»

"Ganî olan Allah'a muhtaç Şeyh-Alî ibn Mecdiddîn eş-Şâhrûdî el-Bestâmî'nin -Allah hüsn-i hatime nasip etsin- kitaplarındandır. Şer'î bir alışverişle sekiz yüz kırk senesinin aylarında Herat'ta onu mülk edindi."²⁴

16 Musannifek'e ait telif kaydı için bk. Şeyh Ali eş-Şâhrûdî el-Bestâmî Musannifek, *Mülteka'l-Bahreyn/Kitâbü's-Şifâ*, zahriye.

17 Musannifek'e ait istinsah kaydı için bk. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 347a.

18 Musannifek'e ait temellük kaydı için bk. İbn Hâcib, *Muhtasarü Münthe's-Süulî ve'l-Emel*, zahriye.

19 Musannifek'e ait vakıf kaydı için bk. Musannifek, *Mülteka'l-Bahreyn*, zahriye.

20 Musannifek'e ait icazet kaydı için bk. Şeyh Ali Musannifek, *Tuhfetü'l-Vüzerâ*, 121a-121b.

21 Musannifek'e ait derkenat notu için bk. Şemsüddîn Muhammed el-Fenârî, *Tefsiru'l-Fâtihâ*, 58b.

22 Musannifek'in şiirleri için bk. Musannifek, *Şerh-i Mesnevî*, 49b; Musannifek, *Şerh-i Mesnevî*, 5a; Musannifek, *Tuhfetü'l-Vüzerâ*, 139a.

23 Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman'dan Âşıkpaşazâde Tarihi*, 166.

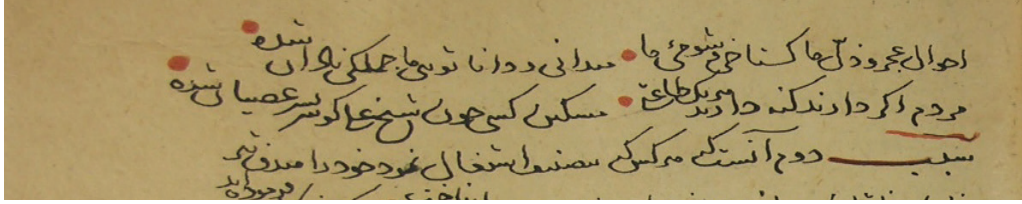
24 Musannifek'in temellüğü olan eser için bk. Tîbî, *el-Hulâsa fî marifeti'l-hadis*, 10a.

Resim-2: Musannifek'in mührü

“الفقيه «شيخ علي البسطامي» به مه به مه به مه

“el-Fakîr Şeyh-Alî el-Bestâmî”²⁵

Resim-3: Musannifek'in “Şeyh-Alî” mahlasını gösteren şiir

“مسكين کسی چون شيخ علی کو سربه سر عصيان شده

“Miskin Şeyh-Alî gibi bir kimse de isyankâr olmuş”²⁶

Tüm bu bilgilerden hareketle kendini kısaca “Şeyh-Alî” şeklinde tanıttığını düşündüğümüz müellifin isminde yer alan “Şeyh” kelimesi ile neyin kastedildiği ayrı bir muamma-
dır.²⁷ Taşköprülüzâde ve sonrasında modern araştırmacılar, Musannifek'in eğitimini tamamladığı yer olan Herat'ta iken Zeynüddin Hâfî'nin irşat faaliyetinde bulunduğunu ve bu dönemde Musannifek'in de icazet almış olabileceğini söylemişlerdir. Dolayısıyla tasavvufa intisabı sebebiyle “şeyh” lakabını kullanmış olabileceği dile getirmişlerdir. ²⁸Fakat Musannifek'in “şeyhim”, “üstadım” dediği, “şeriat, tarikat ve hakikat sahibi” diye nitelediği

25 Musannifek'in temellükü, mührü ve içerisinde kendisine ait notların olduğu mecmua için bk. *Risâle fi's-sabr ale'l-belâ*, 132a.

26 Musannifek, *Tuhfe-i Mahmûdî*, 106a.

27 “Şeyh” kelimesi “yaşlı, ihtiyar, reis, üstad, âlim, mürşid, pir” vb. anlamlarda kullanılmaktadır. Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, haz. Paşa Yavuzarslan, 1140-1141; Hans Wehr, *A Dictionary Of Modern Written Arabic*, Edited by: J Milton Cowan, 580; Reşat Öngören, “Şeyh”, *DİA*, 39: 50.

28 Taşköprülüzâde, Şekâik, 166; Öngören, *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeyniler*, 94.

Zeynüddîn/Ruknüddîn el-Hâfî'den²⁹ icazet aldığına dair kendisinden gelen bir bilgiye henüz rastlanmamıştır. 20 yaşında yazdığı *er-Reşâd* şerhinde kendisinden "Şeyh-Alî" diye bahseden müellifin ne zaman, nerede ve kaç yaşında icâzet aldığı gibi sorular cevabını beklemektedir. Öte yandan "Şeyh" ifadesinin bir sıfat/ünvan değil tıpkı ülkemizde de kullanılan "Hacı-Alî" gibi mürekkep bir ismin parçası olabileceği ihtimal dahilindedir ve bizim düşüncemiz de bu yöndedir. "Şeyh" ifadesinin bir ünvan değil de isim olduğuna dikkat çekmek için de çalışmamız boyunca "Şeyh Alî" yerine "Şeyh-Alî" yazımını tercih ettik. Ayrıca "Şeyh" kelimesinin "eş-Şeyh/الشيخ" değil de harf-i tarifsiz olarak "Şeyh/شيخ" şeklinde kullanılması isim olma ihtimalini güçlendirmektedir.³⁰ Diğer taraftan Musannifek'in yaşadığı dönemde ve coğrafyada "Şeyh" ifadesi isim olarak da yaygın bir kullanıma sahiptir. Örneğin Timur'un (771-807/1370-1405) oğullarından birinin adı "Ömer-Şeyh"tir. Yine Uluğ Bey Dönemi'nde, "Şeyh-Ali Tuğayî" adında bir devlet adamından söz edilmektedir.³¹

Kendisini uzun haliyle, *Şeyh-Alî b. Mecdüddîn Muhammed b. Muhammed b. Mes'ûd b. Mahmûd b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ömer eş-Şâhrûdî el-Bestâmî el-Herrevî er-Râzî el-Ömerî el-Bekrî*³² şeklinde tanıtan müellif, babası Muhammed'in lakabı olan Mecdüddîn'i; ayrıca "eş-Şâhrûdî" ve "el-Bestâmî" nisbelerini kullanmıştır. Musannifek'in İbn Hallikan'dan hareketle aktardığına göre "eş-Şâhrûdî" ifadesi Bestâm'a bağlı bir kasabaya nispetledir. "Şâh" Farsça büyük, ulu; "rûd" ise akarsu, ırmak anlamındadır.³³ İlk baharda vadiden akan sular kasabayı ikiye ayırdığından dolayı buraya "Şâhrûd/Büyükrmak"³⁴ ismi verilmiştir.³⁵ Bestâm da "Gûmes/Gûmis" denilen bölgeye bağlı bir beldedir. Yine Musannifek'in verdiği bilgiye göre Gûmis/Gûmes, Horasan ile Irak arasındaki memleketin adıdır ve o dönem Bestâm ismiyle meşhurdur.³⁶ Yaygın kullanımı "Bistâm" olan bölgenin adını Musannifek, "Bestâm/بسطام" diye zaptetmiştir.³⁷ "el-Bestâmî" nisbesi de

29 Şeyh Alî Musannifek, *Kitâbü's-Şifâ*, 7a-b.

30 Konuya dikkat çeken güncel bir yorum için bk. Murat Tala, "Musannifek'in Eserlerinin Arap Dil Bilimi ve Dil Öğretimine Katkısı", 269-270; Necmettin Öztürk, "Alâaddin Musannifek ve Arap gramerindeki Yeri", 6-7.

31 Wilhelm Barthold, *Uluğ Bey ve Zamanı*, 16; Beatrice f. Manz, "Timurids", *The Encyclopaedia Of Islam*, 513; Wilhelm Barthold, *Uluğ Bey ve Zamanı*, 75.

32 Musannifek, *Tuhfe-i Mahmûdî*, 102a-102b.

33 Ziya Şükun, *Farsça-Türkçe Lügat: Gencinei Güftar Ferhengi Ziya*, 2/1027.

34 Şükun, *Farsça-Türkçe Lügat*, 2/1275.

35 Şeyh Alî Musannifek, *Hallu'r-Rumûz ve Keşfu'l-Kunûz*, 6b (hâmiş):

قوله: «الشاه رودي» نسبة إلى قصة من أعمال بَسْطام، سميت بذلك، لأن «رود» بالفارسية مسيل الوادي. و«شاه» بالفارسية معناه: العظيم والكامل، وفي وقت الربيع يجري هناك سيل عظيم، يقطع تلك القصة نصفين، فسميت بذلك لذلك.

36 Şeyh Alî Musannifek, *Hallu'r-Rumûz*, 6b (hâmiş):

وبَسْطام: -بفتح الباء الموحدة وسكون السين المهملة- بلدة مشهورة من أعمال قومس ...
Bk. Şeyh Alî Musannifek, *Şerhu'l-Mutavvel*, 395a:

قومس: اسم لمملكة بين خراسان والعراق والآن اسمها المشهور بَسْطام ...

37 Bk. Şeyh Alî Musannifek, *Hallu'r-Rumûz*, 6b ve 168a (hâmiş):

وبَسْطام: -بفتح الباء الموحدة وسكون السين المهملة- بلدة مشهورة من أعمال قومس ... و«البسطامي» بفتح الباء الموحدة وسكون السين المهملة وفتح الطاء المهملة وبعد الألف ميم هذه النسبة إلى بسطام ...

buradan gelmektedir. Musannifek'in Bâyezîd-i Bistâmî/Ebu Yezid el-Bestâmî (ö. 234/848) neslinden olduğu, Bestâmî nisbesinin Ebu Yezid el-Bestâmî'ye nisbetle verildiği şeklindeki iddia maalesef müellifin kendi eserlerinin derkenarlarına da girmiştir. Musannifek'in *Muhtasarü'l-Muntazam* adlı eserinin hâmişinde kimin yazdığı belli olmayan bir notta, "Musannifek'in Ebu Yezid el-Bestâmî neslinden geldiği" kayıtlıdır.³⁸ Âşıkpaşazâde'nin *Tevârih*'inin neşirlerinde de benzer hatalar bulunmaktadır.³⁹ Musannifek, şeceresinden de anlaşılacağı üzere Fahreddîn-i Râzî soyundandır.⁴⁰ Dolayısıyla Bâyezîd-i Bistâmî ile bir alakası bulunmamaktadır. Daha önceki çalışmalarımızda ülkemizdeki yaygın kullanımı dikkate alarak biz de bu nisbeyi "el-Bistâmî" şeklinde kullanmıştık. Ancak bu nisbeyi öncelikle "el-Bestâmî" şeklinde zikreden Musannifek, diğer taraftan aynı nisbeyi Cevherî (ö. 393/1003) ve Sadru'l-Efâdıl'ın (ö. 617/1220) "el-Bistâmî" şeklinde kullandıklarını söylemiştir.⁴¹ Burada Musannifek'in tercihinin "el-Bestâmî" şeklinde olduğunu düşünerek ve müellifin zabtına bağlı kalarak "el-Bestâmî" şeklinde kullanmayı tercih ettik.

4. Müellif ile İlgili Kullanılan Lakap, Ünvan, Sıfat ve Nisbeler

Kendini Şeyh-Alî şeklinde tanıtan ve böyle bilinmeyi murat eden müellif, kendi isminin yanında pek çok nisbe ve sıfat da zikretmiştir. Öte yandan başta müellifin çağdaşı olan Âşıkpaşazâde daha sonra Taşköprülüzâde, Cenâbî, Mecdî, Hoca Sadeddin, Kâtip Çelebî (ö. 1067/1657), Solakzâde (ö. 1068/1658), İbnu'l-İmâd (ö. 1089/1679), Müstakimzâde (ö. 1202/1788), Abdullah Eyyûbî (ö. 1252/1836) ve Bağdatlı İsmail Paşa (ö. 1926) gibi birçok tarihçi ve biyografi yazarının kaydetmiş olduğu lakap, sıfat, nisbe ve ünvanlar da bulunmaktadır.

Süleymaniye Kütüphanesi, Fâtih, nr. 3076'da bulunan Musannifek'in talebesi tarafından istinsah edilmiş olan *Şerh-i Akâid*'in zahriyesinde de "el-Bestâmî/البستامي" şeklinde kayıtlıdır. Bk. Şeyh Ali Musannifek, *Şerhu'l-Akâidi'n-Neseftiyye*, zahriye.

38 Bk. Şeyh Ali Musannifek, *Muhtasarü'l-Muntazam ve Mültekatü'l-Mültezem*, 188b (hâmiş):

قيل أن ملخص التاريخ: الشيخ علي الشهير بمصنفك كان من نسل البستامي -عليهما الرحمة-.

39 Âşıkpaşazâde'nin 1332 yılına ait matbu nüshasında, Bosna seferindeki Musannifek'ten "... *Ol seferde bir aziz âlim kişi vardı. 'Şeyh Ali el-Bistâmî' neslinden idi lakabına Musannifek derlerdi*" şeklinde bahsedilmiştir. Bk. Ahmed Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i âl-i Osman'dan Aşıkpaşazade Tarihi*, 166. Eserin diğer baskılarında, bu ifade: "... *Mevlânâ Şeyh Ali Bistâmî derlerdi. Kendisi: 'Ben Sultan Bâyezîd-i Bistâmî'nin neslindenim' derdi*" şeklinde kaydedilmiştir. Bk. Nihal Atsız, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, 166 ve *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, 141.

40 Musannifek, *Tuhfetü'l-vüzera*, 118a.

41 Bk. Musannifek, *Şerhu'l-Mutavvel*, 4a (hâmiş):

قوله: (ثم البستامي) لفظ (ثم) هنا تنبيه على أن التأخر بحسب الذات وهو راجع الانتساب، وفيه فوائد آخر ذكرناها في سائر مصنفاتنا ثم المشهور في الثاني -أعني البستامي- فتح الباء إلا أن صدر الأفاضل في «ضرام السقط» ذكر أن الباء مكسورة وصرح به الجوهري أيضاً.

4.1. Müellifin Kendisinin Kullandığı Lakap, Ünvan, Sıfat ve Nisbeler

Müellifin telif, istinsah, temellük, derkenar, vakıf, icazet vb. kayıtlarında kendisi ile ilgili isminden sonra zikrettiği ve acizyetini, tevazusunu mübalağalı bir şekilde ifade ettiği sıfat ve nisbeleri mevcuttur. Bu sıfat ve nisbelerin birçoğundan biyografik kaynaklarda bahsedilmemiştir.

4.1.1. el-Abd, el-Abdu'z-zaîf, Abdül-fakîr, Ahvec-i halkullah, el-Ayy

Müellif "kul, köle, zayıf, yoksul, muhtaç, kulcağız, yaratılmışların en acizi, ahmak" anlamlarına gelebilecek *el-Abd*, *el-Abdu'z-zaîf*, *Abdül-fakîr*, *Ahvec-i halkullah*, *el-Ayy* gibi sıfatları kendi ismiyle birlikte anmıştır.⁴²

4.1.2. el-Bekrî, el-Ömerî

H. Ebubekir ve H. Ömer'e giden şeceresinden de anlaşılacağı üzere müellif, "el-Bekrî", "el-Ömerî" nisbelerini zikretmiştir.⁴³ Başta Taşköprülüzâde ve sonraki biyografi yazarları da bu nisbeleri müelliften alıntılamışlardır.⁴⁴

4.1.3. el-Bestâmî, eş-Şâhrûdî

Müellifin doğduğu kasaba ve köye nispetle "el-Bestâmî", eş-Şâhrûdî",⁴⁵ şeklinde biz-zat müellif tarafından kullanılmış olan bu iki nisbeyle alakalı geniş açıklamaya yukarıda yer vermiştik. Başta Taşköprülüzâde olmak üzere diğer biyografi yazarları da bu nisbeleri müelliften alıntılamışlardır.⁴⁶

4.1.4. Ebu'l-Mehâmid Şerefu'l-Mille ve'd-Dîn

Müellife verilen lakaplarından biri de "hamdler babası dinin şerefi" anlamına gelen *Ebu'l-mehâmid Şerefu'l-mille ve'd-dîn*'dir. Musannifek'in hocası Muhammed b. Alâ tarafından verilen "*Şerefu'l-mille ve'd-din*" lakabını Musannifek *Tuhfe-i Mahmûdî* adlı eserinde kendi tercüme-i halini verdiği yerdeki icâzet metninde kaydetmiştir.⁴⁷ Musannifek'in oğlu Muhammed de babasından söz ederken bu lakabı kullanmıştır. Musannifek'in kütüphanesinde yer alan ve muhtemelen oğlunun satın aldığı Şâfiî fakihî Râfîî'nin (ö. 623/1226) *el-Muharrar* adlı Şâfiî fıkhu'na dair eserinin zahriyesinde: "Onun sahibi ve maliki zen-gin olan Allah'a muhtaç Muhammed b. Şerefüddin el-Bestâmî -günahları affolunsun-

42 Şeyh Ali Musannifek, *Hâşiye ala'l-Mutavvel*, 285a; Şeyh Ali Musannifek, *Şerhu'l-Hidâye*, 5a; Musannifek'in temellükü olan nüsha için bk. Beğavî, *Mesâbîhu's-Sünne*, vikâye.

43 Musannifek, *Tuhfe-i Mahmûdî*, 102b.

44 Taşköprülüzâde, *Şekâik*, 163; Mecdî, *Hadâik*, 1:184.

45 Musannifek, *Tuhfe-i Mahmûdî*, 102b; Musannifek, *Hallu'r-Rumûz ve Keşfu'l-Kunûz*, 6b (hâmiş).

46 Taşköprülüzâde, *Şekâik*, 163; Cenâbi, *Târih-i Cenâbî*, 317b; Mecdî, *Hadâik*, 1:184.

47 Musannifek, *Tuhfetü'l-Vüzerâ*, 121a. Konuya dikkat çeken güncel bir çalışma için bk. Ali Çoban, "Horasan'dan Anadolu'ya: Molla Musannifek ve Tasavvufu Müdevven Bir İlim Olarak İnşası", 424.

ifadesi bulunmaktadır.⁴⁸ Muhammed, Alâeddîn el-Konevî'nin Şâfiî fıkına dair eseri *Şerhu'l-Hâvî*'nin 796 (1394) yılında istinsah edilen bir nüshasını satın aldığında

Bu kitap, geçip giden zaman içerisinde himaye eden, ganî olan Allah'ın rahmetine muhtaç bu zavallı kulun mülkiyet ipine dizildi. İşte o zavallı fakir bu Muhammed b. Şerefüddin Ali eş-Şâhrûdî el-Bestâmî'dir. –Allah temenni ettiklerine ulaştırsın, sevdiği ve razı olduklarıyla onu rızıklandırsın-. Bu kitabı Herat'ta –Allah onu afetlerden korusun- satın aldı.⁴⁹

ifadelerini kullanmış ve babasının bu *Şerefüddin* lakabını zikretmiştir.

4.1.5. el-Fahrî, er-Râzî

Müellifinin şeceresinden anlaşılacağı üzere büyük büyük dedesi Fahreddin er-Râzî'ye nisbetle “el-Fahrî”, “er-Râzî” şeklinde bu iki nisbeyi müellif kullanmıştır.⁵⁰ Bu nisbeler biyografi yazarları tarafından müelliften alıntılanmıştır.⁵¹

4.1.6. el-Fakîr, el-Hakîr, Fakîr illallah, el-Müftekir, el-Muhtâç

“Fakir, yoksul, hakir, muhtaç, Allah'a muhtaç, zavallı, çaresiz, aczini itiraf eden” anlamlarında *el-Fakîr*, *el-Hakîr*, *Fakîr illallah*, *el-Müftekir*, *el-Muhtâç* sıfatlarını kendi ismiyle zikretmiştir.⁵²

4.1.7. Ekallü'l-ibâd, Ed'afu'l-ibâd

“Kulların en düşüğü, kulların en aşağı tabakasına ait, yaratılmışların en acizi, en zayıfı” anlamına gelen *Ekallü'l-ibâd*, *Ed'afu'l-ibâd* sıfatlarını da ismiyle beraber anmıştır.⁵³

4.1.8. el-Herevî

Müellifin yaşadığı ve uzun süre bulunduğu coğrafyaya nispetle “Heratlı” anlamında *el-Herevî*, nisbesi de müellif tarafından kullanılmıştır.⁵⁴ Başta Taşköprülüzâde ve sonraki biyografi yazarları da bu nisbeyi müelliften alıntılanmışlardır.⁵⁵

48 Abdülkerim er-Râfî el-Kazvînî, *el-Muharrar*, zahriye.

49 Temellük kaydı için bk. Alaüddin Alî el-Konevî, *Şerhu'l-Hâvî*, zahriye.

50 Musannifek, *Tuhfe-i Mahmûdî*, 102b.

51 Taşköprülüzâde, *Şekâik*, 163; Mecdî, *Hadâik*, 1/184; Cenâbi, *Târih-i Cenâbî*, 317b; Kehhâle, *Mu'cemü'l-Müellifin*, 2:531.

52 Musannifek, *Şerhu'l-Lübâb*, 726a. Musannifek'in istinsah ettiği nüsha için bk. Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, 88a.

53 Şeyh Alî Musannifek, *Hâşiye el-Mutavvel*, 142a.

54 Musannifek, *Tuhfe-i Mahmûdî*, 102b.

55 Taşköprülüzâde, *Şekâik*, 163; Mecdî, *Hadâik*, 1/184.

4.1.9. el-Muvaffak bi't-tevfik

"Allah'ın yardımıyla, desteğiyle başarıya ulaştırılmış kişi" anlamında *el-Muvaffak bi't-tevfik* sıfatını da müellif kendi ismiyle birlikte zikretmiştir.⁵⁶

4.1.10. el-Mu'terif bi'l-İsyân, el-Münhemik fi'l-ma'âsî

"İsyânını itiraf eden, isyanlara dalan, hırslı, kusur ve günah bataklığına saplanmış" anlamında *el-Mu'terif bi'l-İsyân*, *el-Münhemik fi'l-ma'âsî* ifadesini ismiyle birlikte anmıştır.⁵⁷

4.1.11. er-Râcî

"Uman, Allah'ın rahmetini ve affını umut eden kişi" anlamında *er-Râcî* sıfatı da kendisi tarafından kullanılmıştır.⁵⁸

4.1.12. el-Vâkıf

Eserlerini vakfederken ismiyle beraber kullandığı "vakfeden kişi" anlamında *el-Vâkıf* sıfatını zikretmiştir.⁵⁹

4.2. Müellifin Kendisinin Kullanmadığı Lakap, Ünvan, Sıfat ve Nisbeler

Müellifin kendini tarif ederken kullanmadığı ancak biyografi yazarlarının tercih ettiği birçok lakap ve ünvanlar da bulunmaktadır.

4.2.1. Alâü'd-dîn

"Dinin şerefi, yüceliği" anlamına gelen *Alâü'd-dîn*,⁶⁰ *Alâü'd-dîn ve'l-mille*,⁶¹ *Alâü'l-milleti ve'd-din*⁶² şeklinde kullanılan bu lakap görebildiğimiz kadarıyla Taşköprülüzâde'den itibaren kaynaklara geçmiştir.⁶³

56 Musannifek'in istinsah ettiği nüsha için bk. Teftâzânî, *Hâşiye ala'l-Keşşâf*, 230b.

57 Musannifek'in istinsah ettiği bu nüsha için bk. Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, 357a; Musannifek, *Şerhu's-Semsiyye*, 261a.

58 Musannifek'in istinsah ettiği bu nüsha için bk. Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, 311a.

59 Musannifek'e ait vakıf kaydı için bk. Musannifek, *Mülteka'l-bahreyn/Kitâbü's-şifâ*, zahriye.

60 Mecdî, *Hadâiku's-Şakâik*, 1:184; Cenâbî, *Târih-i Cenâbî*, 317b.

61 Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-Müfessirîn*, 382.

62 Taşköprülüzâde, *Şekâik*, 162; Abdullah Eyyûbî, *Risâle fi Ebî Eyyûb*, 128b.

63 Taşköprülüzâde, *Şekâik* 162.

4.2.2. el-Âlim, el-Âllâme, el-Âmil

“Büyük bilgin, her şeyi bilen, aklî ve naklî ilimleri kendinde cem eden, bilgisinin gereğini yapan” anlamında *el-Âlim*,⁶⁴ *el-Âllâme*,⁶⁵ *el-Âmil*⁶⁶ sıfatları kaynaklarda geçmektedir.

4.2.3. el-Fakîh, el-Fâzıl, el-Kâmil

Usul ve fûrû fikhına dair eserler yazdığından *el-Fakîh*,⁶⁷ fazilet ve kemal sahibi olduğundan dolayı *el-Fâzıl*,⁶⁸ *el-Kâmil*⁶⁹ şeklinde sıfatlanmıştır.

4.2.4. el-Fârûkî, es-Sıddikî

Hz. Ömer’e ve Hz. Ebu Bekir’e ulaşan şeceresinden dolayı *el-Fârûkî* ve *es-Sıddikî* nisbeleri kullanılmıştır.⁷⁰

4.2.5. el-Hanefî, eş-Şâfiî

Müellif hem Hanefî hem de Şâfiî fıkhu konusunda icazetli olduğundan⁷¹, amelde Hanefî mezhebine bağlı olup⁷², İmâm-ı Azam’ı önceleyip diğer taraftan İmâm Şâfiî’ye hürmet ettiğinden⁷³ *el-Hanefî*,⁷⁴ *eş-Şâfiî*⁷⁵ şeklinde nisbeleri bulunmaktadır.

4.2.6. er-Rûmî

Diyâr-ı Rûm’a (Anadolu’ya) göç edip, burada ikametinden dolayı *er-Rûmî* şeklinde anılmıştır. Bu nisbe muhtemelen Bağdatlı’dan itibaren kayıtlara geçmiştir.⁷⁶

64 Taşköprülüzâde, *Şekâik*, 162; Cenâbi, *Târih-i Cenâbi*, 317b; Abdullah Eyyûbî, *Risâle fi Ebî Eyyûb*, 128b.

65 Ebû'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-Zeheb*, 9:476.

66 Taşköprülüzâde, *Şekâik*, 162; Eyyûbî, *Risâle fi Ebî Eyyûb*, 128b.

67 Bağdâdî, *Hediyetü'l-Ârifin*, 1:735.

68 Taşköprülüzâde, *Şekâik*, 162; Cenâbi, *Târih-i Cenâbi*, 317b.

69 Taşköprülüzâde, *Şekâik*, 162; Cenâbi, *Târih-i Cenâbi*, 317b.

70 Hoca Sadeddin, *Tâcü't-tevârih*, 2/492.

71 İcâzet metinleri için bk. Musannifek, *Tuhfe-i Mahmûdî*, 103b-104a-b.

72 Müellif *Kitâbu'l-hudûd ve'l-ahkâm* adlı eserinde: “Kurban bize göre vaciptir, eş-Şâfiî’ye –Allah ondan razı olsun- göre ise sünnet-i müekkededir.” diyerek açıkça mezhebini beyan etmiştir. Bk. Şeyh Alî Musannifek, *Kitâbu'l-hudûd ve'l-ahkâm*, 44b:

والأضحى، أي: التضحية بها واجبة عندنا. وعند الشافعي -رضي الله عنه-: هي سنة مؤكدة.

73 Musannifek eserlerinde İmâm Şâfiî ile ilgili: “Büyük İmâm, parlak yolun sahibi Muhammed b. İdris eş-Şâfiî” şeklinde övücü ifadeler kullanmıştır. Ayrıca İmâm Şâfiî’yi “İmâm-ı azam” şeklinde nitelemiştir. Bk. Şeyh Alî Musannifek, *et-Tahrir fi Usûli Pezdevî*, 82a; Şeyh Alî Musannifek, *Şerhu Muhtasari'l- Vikaye*, 3b (hâmiş).

74 Kâtib Çelebî, *Süllemü'l-vusûl*, 2:390; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, 9/475.

75 Kâtib Çelebî, *Süllemü'l-vusûl*, 2:390.

76 Bağdatlı İsmâil Paşa, *Hediyetü'l-Ârifin*, 1:735; Ayrıca bk. Fikrî Zekî Cezzâr, *Medâhilü'l-müellifin*, 3:1536.

4.2.7. el-İmâm, el-Mevlâ, Mevlânâ, el-Muhakkik

"Hoca, molla, efendi, tahkîk ehli", İmam Râzî'nin torunu olduğundan *el-İmâm*,⁷⁷ *el-Mevlâ*,⁷⁸ *Mevlânâ*,⁷⁹ *el-Muhakkik*⁸⁰ şeklinde kendisinden bahsedilmiştir.

4.2.8. es-Sûfî, eş-Şeyh, ez-Zeynî

Musannifek, tasavvufa muhabbetinden dolayı *es-Sûfî* nisbesiyle anılmıştır.⁸¹ Zeyniyye tarikatına mensup olduğu, Zeynüddîn Hâfî'nin (ö. 838/1435) halifelerinin birinden icazet aldığı rivayetinden hareketle, Zeynî tarikatına nispetle *ez-Zeynî* şeklinde anılmıştır.⁸² "Yaşlı, ihtiyar, reis, üstad, âlim, mürşid, pir" anlamlarına da gelen *Şeyh* lakabının müellifin isminin bir parçası olduğunu yukarıda açıklamıştık. Müellifin hiç kullanmadığı buna rağmen kendisiyle özdeşleşmiş olan lakap ise Musannifek'tir. Çalışmamızın başlığında da vurguladığımız bu lakap ile ilgili geniş bir açıklama gerektiğinden özel bir başlık altında konuyu işleyeceğiz.

5. Müelliften Bağımsız Bir Lakap: "Musannifek"

Klasik dönem uleması içinde isminden ziyade lakabı, ünvanı ve nisbesiyle meşhur olan birçok şahsiyet bulunmaktadır. Bu şahsiyetlerin kendilerinden bahsederken adlarını, künyelerini, nisbelerini ve "el-meşhûr, eş-şehîr, el medev/المشهور/الشهير/المدعو" kılıplarıyla lakaplarını zikretmeleri yaygın bir usul olmuştur.⁸³ Bir rivayete göre; küçük yaşlardan itibaren eser yazmaya başladığından dolayı Farsça "küçük yazar/musannifcık/yazarcık"⁸⁴ anlamına gelen "Musannifek" lakabının ne zaman, kim tarafından verildiği belli değildir. Kendisini ısrarla "Şeyh-Alî el-Bestâmi" şeklinde tanıtan, hiçbir yerde "musannifek" lakabını zikretmeyen müellif acaba bu lakaptan haberdar değil miydi? Yoksa bu lakaptan hoşlanmıyor muydu? Ayrıca "musannifek" ile tam olarak ne kastedilmektedir? Müellif ilk eserini ne zaman yazmıştır? Bu lakap muhabbetten kaynaklı bir övgü mü? Yoksa galat-ı meşhur muydu? Çalışmanın bu kısmında bu gibi soruların cevaplarını bulmaya çalışacağız.

77 İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, 9:476.

78 Taşköprülüzâde, *Şekâik*, 162; Cenâbi, *Târih-i Cenâbî*, 317b.

79 Mecdî, *Hadâik*, 1:184.

80 Cenâbi, *Târih-i Cenâbî*, 317b.

81 Müstakimzâde, *Mecelletü'n-Nisâb*, 398a.

82 Taşköprülüzâde, *Şekâik*, 166; Mecdî, *Hadâik*, 1:187; Hoca Sadeddin, *Tâci't-Tevârîh*, 2:494; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, 9:476; Müstakimzâde, *Mecelletü'n-Nisâb*, 398a; Reşat Öngören, *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeyniler*, 94.

83 Örnek için bk. Bâbertî, *et-Takrîr*, 1b:

العبد الضعيف النحيف المحتاج إلى رحمة ربه الحق، محمد بن محمود بن أحمد المدعو بـ«الأكمل الحنفي».
"Rabbinin rahmetine muhtaç aciz zavallı kul Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed "Ekmelü'l-hanefî" şeklinde çağrılan ..."

84 Taşköprülüzâde, *Şekâik*, 163.

“Musannifek” lakabının ne zaman, kim tarafından verildiği konusunda sessizliğini koruyan Âşıkpaşazâde’nin, müellifin “Şeyh-Alî Bestâmî” isminden söz ettiğini ve lakabını “Musannifek” şeklinde kaydettiğini yukarıda belirtmiş⁸⁵ ve eserin farklı baskılarında hatalı okuyuşlardan kaynaklı yanlış bilgilerin daha sonraki yazarlar tarafından verildiğine temas etmiştik.⁸⁶ 11./17. yüzyıl tarihçisi Solakzâde Mehmed (ö. 1068/1658) tarih eserinde, Âşıkpaşazade’nin Musannifek ile verdiği bilgileri tekrar etmiş ve “Şeyh Alî Bestâmî ki Musannifek nâmı ile ma’ruf ve ihâtâ-ı ulûm ile mevsuftur” şeklinde müelliften bahsetmiştir.⁸⁷ Solakzâde tarihini sadeleştiren ve Latin harfleriyle yeniden yayına hazırlayan Vahid Çabuk ibareyi: “Şeyh Ali Bestâmî, Musannifin nâmı ile ma’ruf ve ihâtâ-ı ulûm ile vasıflanmıştır”⁸⁸ şeklinde yani Farsça “مُصَنِّفُك/musannifek” yerine Türkçe “مُصَنِّفُك/musannifin” diye okumuştur. Kelimenin her iki şekilde okunma ihtimalinden dolayı, özellikle esas kaynak olan Âşıkpaşazâde’nin metninde bir karışıklık olup olmadığını tespit edemedik. Buradan hareketle zayıf bir ihtimal de olsa “musannifek”’in bir galat-ı meşhur olup olmadığını da bilemiyoruz.

Müellifin yetiştiği coğrafya olan Buhara, Herat, Semerkant’ta örneğin “emîrek/küçük emir/emircik”, “gulâmek/kölecik” gibi taşgîr/küçültme sigasıyla kullanılan isimler bulunmaktadır.⁸⁹ Bu noktada şu soruları aklımızın bir köşesinde muhafaza ediyoruz: Acaba “musannifek” lakabı da sevgi ve muhabbetten kaynaklı “yazarcığım” anlamında bir tür bölgesel kullanım olabilir mi? Diğer taraftan gerek Timurlu ve Karamanoğlu gerekse de Osmanlı hanedanlığında üst düzey bir bürokrat ve şöhretli bir alimden; 50, 60 veya 70 yaşında “musannifek/yazarcık” diye söz edilmesi bir tür tahkir manası ifade etmez mi? Ayrıca nefsin zemmetmek için kendi ismiyle birlikte zikrettiği “kul, köle, zayıf, yoksul, muhtaç, yaratılmışların en acizi, ahmak, zavallı, çaresiz, aciz” anlamlarına gelen *el-Abd*, *el-Abdu’z-zaîf*, *Abdul-fakîr*, *Ahvec-i halkullah*, *el-Ayy*, *el-Fakîr*, *el-Hakîr*, *Fakîr illallah*, *el-Müftekir*, *el-Muhtaç* gibi sıfatları kullanan müellif neden acaba bu sıfatlara “musannifek”i de dahil etmemiştir?

878/1473 senesinde yani Musannifek’in ölümünden üç sene sonra Celâl b. Hacı Mahmud b. Safâ tarafından Musannifek’in *Kaside-i Bürde* şerhinin bir nüshası İstanbul’da istinsah edilmiştir. Müstensih Celâl b. Hacı Mahmud, müellif/şârih Şeyh-Alî’den “Musannifek” diye bahsetmiştir.⁹⁰

85 Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*’dan *Âşıkpaşazâde Tarihi*, 166.

86 Bk. 39 nolu dipnot.

87 Yazma nüsha için bk. Solak-Zâde, *Tarih-i Solak-Zâde*, 120a; Matbu nüsha için bk. Solak-Zâde Mehmed Çelebi, *Tarih-i Solak-Zâde*, 227:

شیخ علی بسطامی که مصنفک نامی ایلہ معروف واحاطہ علوم ایلہ موصوفدر

88 Bk. Solak-Zâde Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solak-Zâde Tarihi*, haz. Vahid Çabuk, I/308; Ayrıca bk. Solakzâde Mehmed Çelebi, *Solakzâde Tarihi*, sadeleştiren: Vahid Çabuk, 280.

89 Konuya dikkat çeken Taha Çelik’e teşekkür ederim. Bk. Taha Çelik, *Osmanlı Âlimi Musannifek’in Hadis Kültürü*, 34; Bk. Muhammed b. Muhibbî, *Hülâsatü’l-eser*, 4:303.

90 Şeyh Alî Musannifek, *Şerhu Kasîdeti’l-Bürde*, 131b.

Süleymaniye Kütüphanesi, Damad İbrahim Paşa nr. 1013'teki Seyyid Şerif Cürcânî'nin (ö. 816/1413) *el-Misbâh* adlı eserinin nüshanın vikâye yaprağında yer alan kim tarafından ve ne zaman düşüldüğü belli olmayan nota göre nüsha Musannifek'in oğlu Muhammed tarafından istinsah edilmiş ve müstensih Muhammed'in babası Şeyh-Alî el-Bestâmî'nin "Musannifek" olarak bilindiği kaydedilmiştir:

Bu kıymetli nüsha, Seyyid Şerif'in *Misbâhu'l-felâh* diye isimlendirdiği (bu isimlendirme onun *el-Keşşâf* hâşiyesinde zikredilmiştir) eserin, Mevlânâ Muhammed b. Şeyh-Alî el-Bestâmî'nin hattıyla yazılmış nüshasıdır. Onun babası bu kitaba hâşîye yazan ve beldemizdeki talebeler arasında Mevlânâ Musannifek diye bilinen zâttır.⁹¹

Buradan anlaşılanlara göre müellif bu lakabı kullanmamış olsa dahi ölümünden üç sene sonra İstanbul'da bu lakap ilim ehli tarafından biliniyor ve kullanılıyordu. Talebeler arasında da böyle meşhur olmuştu. Dolayısıyla muhtemelen genç yaşlarından itibaren telif, istinsah, temellük, tashîh, tahkîk, tenmîk vb. ilmî çalışmalarına başlayan ve hayatının sonuna kadar da bu mesaisini sürdüren müellifin bu yönüne işaret etmek için "musannifek" lakabı entelektüel ortamlarda kullanılmış olabilir.

Âşıkpaşazâde'den başlayarak daha sonra Taşköprülüzâde'den⁹² itibaren devam edip çağdaş araştırmacılara kadar gelen "musannifek" lakabı konusunda en önemli soru ise müellifin kaç yaşında eser telifine başladığıdır. Bu konuda sessiz kalan Âşıkpaşazâde ve Taşköprülüzâde'nin aksine Herzfeld Ernst ve Hasen Enuşe gibi modern araştırmacılar, müellifin 18 veya 20 yaşlarında telif ve tasnife başladığı ihtimali üzerinde durmuşlardır.⁹³ Bu konudaki kurgular son dönemde çok daha ileri boyutlara taşınmıştır. 2018 senesinde yapılan *Sahîh-i Buhârî*'nin tıpkıbasımının Muhammed Mücîr el-Hatîb ve Arafat Aydın tarafından yazılan kısmında mezkûr iki araştırmacı Musannifek ile ilgili pek çok iddiada bulunmuşlardır. Musannifek'in yaşı ile ilgili Taşköprülüzâde'yi referans göstererek: "Henüz dokuz yaşındayken ağabeyi ile birlikte ilim tahsili için 812 yılında Herât'a gitmiş, 813 yılında ilk eserini burada yazmıştır" diyerek daha önce hiç kimsenin iddia etmediği bir bilgiyi yani Musannifek'in 10 yaşında iken eser yazdığını ileri sürmüşlerdir.⁹⁴ Her iki araştırmacı da Musannifek'in küçük yaşlardan itibaren eser yazan biri olduğu rivayetine dayanarak ve maalesef hiçbir tahkik yapmadan Taşköprülüzâde'nin *Şekâik*'te yazdığı 823

91 Seyyid Şerif Cürcânî, *el-Misbâh fî Şerhi'l-Kısmî's-Sâlis Mine'l-Miftah*, vikâye.

92 Taşköprülüzâde, *eş-Şekâik*, 163.

93 Herzfeld Ernst, "Bistâmî" *İslam Ansiklopedisi*, 2/650; Hasen Enuşe, *Dânişnâme-i Edeb-i Fârisi: Edeb-i Fârisi der Anatoli ve Balkan*, 6/810.

94 *el-Câmi'u's-Sahîhu'l-Müsnedü'l-Muhtasar Min Hadîsi Rasûlillâh Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem, Sahîh-i Buhârî, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Murad Molla, no. 577'de Kayıtlı Nüshanın Tıpkıbasımı*, 1/70. Arapça kısım bk. sayfa 35.

yılını⁹⁵ 813 olarak okumuşlar ve Musannifek'in 10 (on) yaşında eser yazdığı şeklindeki bir iddiayı ilim dünyasının gündemine taşımışlardır ki bu iddia doğru değildir.⁹⁶

Modern araştırmacıların, müellifin 18 veya 20 yaşında eser telif etmiş olduğundan dolayı “musannifek” lakabını aldığına dair vermiş oldukları bilginin, Musannifek'in hocasının hocası olan Teftâzânî'nin (ö. 792/1390) 16 yaşında iken eser yazdığı rivayeti⁹⁷ göz önüne alındığında pek de ikna edici olduğunu söyleyemeyiz. Ayrıca o dönemde 18 veya 20 yaşında bir gencin yazarlık faaliyetine başlamış olması, “musannifek” lakabını alması için yeterli olup olmadığı sorusunu da akla getirmektedir. Bu arada müellifin küçük yaşlarından itibaren eser telif etmiş olma ihtimali elbette imkân dâhilindedir. Biz de müellifin 16 veya 17 yaşlarında yazarlık faaliyetine başladığına dair bir ihtimalin olabileceğini düşünüyoruz. Ancak bu konuda müellifin kendisinden gelen bir bilgiye henüz rastlanmamıştır. Musannifek'ten bize ulaşan elimizdeki kayıtlara göre kendisinin ilk eseri 20 yaşında iken kaleme aldığı, Teftâzânî'nin *el-İrşâd* adlı gramer (nahiv) metni üzerine yazdığı *er-Reşâd fi Şerhi'l-İrşâd* adlı şerhidir.⁹⁸

Sonuç

İslam tarihi içerisinde isminden ziyade künyesi, lakabı, nisbesi veya ünvanı ile meşhur olmuş birçok şahsiyet gibi 9./15. asır ulemasından Şeyh-Alî el-Bestâmî de “Musannifek” lakabıyla şöhrat bulmuştur.

Timurlu, Karamanoğlu ve Osmanlı hanedanlığında üst düzey görevlerde bulunan, birçok coğrafyaya seyahatleri olan, yoğun mesaisine rağmen genç yaşlarından itibaren kitap telifi, istinsahı, temellük, tahkik, tenmîk ve tashîh gibi ilmî çalışmalarını her şart ve ortamda sürdüren, okuma-yazma tutkusunu hayatının sonuna kadar hiç ara vermeksizin devam ettirmiş müellifin bu yönünü vurgulamak için “Musannifek” lakabı dilden dile doluşmuş olabilir.

Kendi çağdaşı Âşıkpaşazâde'nin zikrettiği, vefatından üç yıl sonra yazılmış bir nüshadan hareketle ölümüne yakın bir dönemde de ulema meclislerinde kullanıldığı anlaşılan bu lakaptan müellifin haberdar olmamasının pek mümkün olmadığını ancak müellifin bu lakaptan imtina ettiğini ve böyle anılmak istemediğini söyleyebiliriz. Zira kendisine ait ulaşabildiğimiz tüm kayıtlarından hareketle, birçoğunu biyografi kitaplarının kaydetmediği

95 Taşköprülüzâde, *eş-Şekâik*, 164.

96 İlgili eserde bulunan iddialar ile ilgili tenkit yazısı için bk. Ümit Karaver, “Sahîh-i Buhârî'nin Eksiksiz En Eski Nüshasının Şeyh Alî el-Bistâmî (Musannifek) Eliyle İstanbul'a Getirildiğine Dâir Bazı Şüpheler”, 529-539.

97 Şükrü Özen, “Teftâzânî”, *DİA*, 40: 306.

98 Şeyh Alî Musannifek, *er-Reşâd fi Şerhi'l-İrşâd*, 2b-64a; Konuya dikkat çeken bir makale için bk. Karaver & Hüseyin, “Şeyh Alî el-Bistâmî Musannifek'in *Tuhfe-i Mahmûdî/Tuhfetü'l-Vüzerâ* Adlı Eserinde Bulunan Otobiyografik Kısımın Tercüme ve Değerlendirmesi: Klâsik Bir Özgeçmiş Örneği”, 431-432.

el-Abd, el-Abdu'z-zaîf, Abdül-fakîr, Ahvec-i halkullah, el-Ayy, el-Bekrî, el-Ömerî, el-Bestâmî, eş-Şâhrûdî, Ebu'l-Mehâmid Şerefu'l-mille ve'd-dîn, el-Fahrî, er-Râzî, el-Fakîr, el-Hakîr, Fakîr illallah, el-Müftekir, el-Muhtâc, Ekallü'l-ibâd, Edafu'l-ibâd, el-Herevî, el-Muvaffak bi't-tevfik, el-Münhemik fi'l-maâsî, el-mu'terif bi'l-isyân, er-Râcî, el-Vâkıf gibi sıfat ve nisbelerini ismiyle beraber zikreden müellif "musannifek" lakabını hal-i hayatında hiç kullanmamıştır. Müellifin tercih etmediği, muhtemelen hoşlanmadığı bu lakabın müellifin isminden daha fazla yaygınlık ve şöhret kazanması müellifin kendisinden bağımsız olarak oluşturulan bir kimliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Müellifin küçük yaşlardan itibaren eser yazdığı bundan dolayı kendisine "Musannifek" lakabı verildiğine dair aktarılan rivayet tartışmaya açıktır. Bu lakabın kim tarafından, nerede ve ne zaman verildiği belli değildir. Modern dönem araştırmacılarının Musannifek'in 10 yaşında eser yazmaya başladığına dair iddiaları, tahkik edilmemiş bir bilgiden kaynaklanmaktadır. Musannifek'in genç yaşta yazmaya başlaması onun üretkenliğini gösterse de kesin yaşını belirlemek için daha fazla belge ve bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır.

Âşıkpaşazâde, Taşköprülüzâde, Cenâbî, Mecdî, Hoca Sadeddin, Kâtip Çelebî, Solakzâde, İbnu'l-İmâd, Müstakimzâde, Abdullah Eyyûbî ve Bağdatlı İsmail Paşa gibi tarihçi ve biyografi yazarları tarafından *Alâü'd-dîn, Âlim, Âllâme, Âmil, Fakîh, Fâzıl, Kâmil, İmâm, Mevlâ, Mevlânâ, Muhakkık, Şeyh* gibi sıfatlarla tanıtılan; *Sıddîkî, Fârûkî, Hanefî, Şâfî, Rûmî, Süfî, Zeynî, Fahrî ve Râzî* gibi nisbelerle anılan müellifin öne çıkarılan en meşhur lakabı Musannifek olmuştur.

Müellif, *Tuhfe-i Mahmûdî* adlı eserinde Fahreddin er-Râzî'ye kadar giden soy ağacını vermiştir. Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'e giden şeceresini vermemiştir. Musannifek'in şeceresinden anlaşılacağı üzere kendisi İslam ilim geleneğinde önemli katkıları olan alimleri yetiştirmiş bir aileden gelmektedir. Müellif ile ilgili bilgi veren birinci ve ikinci el kaynakların neşirlerinde ve sadeleştirmelerinde yanlış okumalardan doğan birçok kurgu ve rivayet bulunmaktadır. Tahkik edilmemiş bu kurgu ve rivayetlere ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir. Musannifek'in isminde geçen "Şeyh" ifadesinin bir ünvan değil de isminin bir parçası olduğundan ve buna dikkat çekmek gerektiğinden "Şeyh Alî" yerine "Şeyh-Alî" yazımının daha doğru bir tercih olabileceğini düşünüyoruz.

Musannifek'in doğduğu kasabaya nispetle verilen ve ülkemizdeki yaygın kullanımı "el-Bistâmî" şeklinde olan nisbenin, Musannifek'in tercihi olan "el-Bestâmî" şeklinde kullanılmasının daha uygun olabileceğini söyleyebiliriz. Her ne kadar "Şeyh-Alî el-Bestâmî" olarak bilinmeyi murat eden müelliften ihtisar kaidesi gereği "Musannifek" şeklinde bahsedilmeye devam edilecek olsa da Osmanlı döneminde iki Musannifek'ten biri olan Bekir Ahmed Efendi ile karıştırılma ihtimalini de ortadan kaldırmak için kendisinden Şeyh-Alî Musannifek şeklinde bahsedilmesi daha isabetli olacaktır.

Kaynakça

- Âşıkpaşazâde, Ahmed. *Tevârih-i Âl-i Osman'dan Âşıkpaşazâde Tarihi*. İstanbul: Matbaa-ı Âmire, 1332.
- . *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, haz. Nihal Atsız, 1. Baskı. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985.
- . *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Bâbertî, Ekmelüddin Muhammed. *et-Takrîr fî şerhi Usûli'l-Pezdevî*, Süleymaniye Ktp. Murad Molla no. 666, vv. 1b-341a.
- Beğavî, Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ud el-Ferrâ. *Mesâbihu's-Sünne*, Süleymaniye Ktp. Fâtih no. 1186, vikâye.
- Bağdâdî, İsmâil Paşa. *Hediyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Müellifin Ve Âsârü'l-Musannifin*. 1. cilt. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1951.
- Barthold, Wilhelm. *Uluğ Bey ve Zamani*. Çeviren İsmail Aka. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997.
- Barthold, Wilhelm. *Uluğ Bey ve Zamani*. Çeviren Tahiroğlu Akdes Nimet, İstanbul: Evkaf Matbaası, 1930.
- Beatrice f. Manz. "Timurids". *The Encyclopaedia of Islam*. New Edition, Volume X, Leiden: Brill, 2000.
- Bursalı Mehmed Tâhir. *Osmanlı Müellifleri*. 2. cilt. İstanbul: Matbaa-ı Âmire, 1333.
- Cenâbî, Mustafa b. Hasen b. Sinan. *Târih-i Cenâbî*, Süleymaniye Ktp. Nuruosmaniye no. 3100, vv. 1b-439a.
- Cezzâr, Fikrî Zekî. *Medâhilü'l-müellifin ve'l-'alâmi'l-arab hatta an 1215 h/1800 m*. 3. Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Melik Fehd el-Vataniyye, 1415/1994.
- Cürcânî, Seyyid Şerif. *el-Misbâh fî Şerhi'l-Kısmi's-Sâlis Mine'l-Miftah*, Süleymaniye Ktp. Damad İbrahim Paşa no. 1013, vv. 1b-167a.
- Çelik, Taha. *Osmanlı Âlimi Musannifek'in Hadis Kültürü*. Konya: Palet Yayınları, 2022.
- Dâhiliyye Vekâleti. *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*. İstanbul: Hilal Matbaası, 1928.
- el-Câmi'u's-Sahihu'l-Müsne'dü'l-Muhtasar Min Hadisi Rasûlillâh Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem, Sahih-i Buhârî, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Murad Molla, no. 577'de Kayıtlı Nüshanın Tıpkıbasımı* (İnceleme: Muhammed Mücîr el-Hatîb, Arafat Aydın). 1. Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2018.
- Enuşe, Hasen. *Dânişnâme-i Edeb-i Fârisi: Edeb-i Farisi der Anatoli ve Balkan*. 6. Cilt. Tahran: Vizaret-i Ferheng u İrşâd-i İslâmî, 1383.
- Ernst, Herzfeld. "Bistâmî". *İslam Ansiklopedisi*, 2. Cilt. İstanbul: 1979.
- Eyyübî, Abdullah. *Risâle fî Ebi Eyyüb*, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Ktp. Hacı Cemal Öğüt no. OG0067, vv. 113b-145b.
- Fenârî, Şemsüddin Muhammed. *Tefsiru'l-Fâtih*, Süleymaniye Ktp. Şehid Ali Paşa no. 141, vv. 1b-86a.
- Gazâlî, Huccetü'l-İslâm Muhammed b. Muhammed. *İhyâu ulûmi'd-dîn* (Müstensih: Musannifek), Süleymaniye Ktp. Fâtih no. 2551, vv. 1b-357a.
- . *Huccetü'l-İslâm Muhammed b. Muhammed. İhyâu ulûmi'd-dîn* (Müstensih: Musannifek), Süleymaniye Ktp. Fâtih no. 2552, vv. 1b-311a.
- Hans Wehr. *A Dictionary Of Modern Written Arabic*. Edited by: J Milton Cowan. Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1979.
- Hoca Sadeddin Efendi. *Tâcü't-tevârih*. 2. Cilt. İstanbul: Tabhane-i Amire, 1279.
- İbn Hâcib. *Muhtasarı Münthe's-Süuli ve'l-Emel*, Süleymaniye Ktp. Fâtih no. 1439, vv. 1b-95b.
- İbn Hallikan, Ebü'l-Abbâs Şemseddin Ahmed b. Muhammed. *Vefeyatü'l-A'yan ve Enbâu Ebnâi'z-Zemân* (nşr. İhsan Abbas). 4. Cilt. Beyrut: Daru's-Sadr, 1978.
- İbnü'l-İmâd, Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed. *Şezerâtü'z-Zeheb fî Ahbâri Men Zeheb* (nşr. Abdülkâdir el-Arnâût, Mahmûd el-Arnâût). 9. Cilt. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1414/1993.
- Karaver, Ümit. & Hüseyini, Muhammed Taki. Şeyh Alî el-Bistâmî Musannifek'in "Tuhfe-i Mahmûdi/Tuhfetü'l-Vüzerâ" Adlı Eserinde Bulunan Otobiyografik Kısımın Tercüme ve Değerlendirmesi: Klâsik Bir Özgeçmiş Örneği. *İslam Tetkikleri Dergisi-Journal of Islamic Review* 12:1, (2022): 397-439.

- Karaver, Ümit. "Musannifek'e Nisbet Edilen 'Avâmil-i Atık' Şerhi (Tahkik ve Tahlil)". Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2018.
- . "Sahîh-i Buhârî'nin Eksiksiz En Eski Nüshasının Şeyh Ali el-Bistâmî (Musannifek) Eliyle İstanbul'a Getirildiğine Dâir Bazı Şüpheler". *Darulfunun İlahiyat* 30:2 (2019): 529-539.
- . "Şeyh Ali el-Bistâmî'nin (Musannifek) Biyografisi ve Tefsir Alanındaki Çalışmaları", *Osmanlı'da İlm-i Tefsir*, editörler M.Taha Boyalık ve Harun Abacı, 69-109. İstanbul: İSAR Yayınları, 2019.
- . "XV. Yüzyıl Timurlu/Karamanlı/Osmanlı Ulemâsından Şeyh Ali El-Bestâmî Musannifek'e Dair Otobi-yografik Kayıtlardan Hareketle Biyografik Bir İnceleme". *Ceride: Ben-Anlatıları Araştırmaları Dergisi*, 2:1 (2024): 1-36.
- Kâtib Çelebî. *Süllemü'l-Vusûl ilâ Tabakâti'l-Fuhûl*. (nşr. Mahmud Abdülkâdir el-Arnaut). 2. Cilt. İstanbul: Ma'hedü'l-Buhûs ve'd-Dirâsâtî'l-Arabiyye, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), 2010.
- Kazvînî, Abdülkerim b. Muhammed. *el-Muharrar*, Süleymaniye Ktp. Fâtih no. 2103, vv. 1b-310b.
- Kehhâle, Ömer Rıza. *Mu'cemü'l-Müellifin Terâcimu Musannifi'l-Kütübi'l-'Arabiyye*. 2. Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1414/1993.
- Konevî, Alaüddin Ali. *Şerhu'l-Hâvî*, İstanbul: Süleymaniye Ktp. Fâtih no. 2323, vv. 1b-228b.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. *Âbideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi*. 2. Cilt. İstanbul: Fatih Yayınevi Mat-baası, 1974.
- Mecdî, Mehmed Efendi. *Hadâiku's-Şakâik: Tercüme ve Zeyl-i Şakâik-i Numânîyye* (haz. Abdülkadir Özcan). 1. Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1409/1989.
- Muhibbî, Muhammed b. Emin b. Fazlillah. *Hülâsatü'l-eser fi ayâni'l-karni'l-hâdî aşar*. Beyrut: Daru Sâdır, t.s.
- Müstakimzâde, Sa'düddin Süleyman b. Muhammed Emin. *Mecelletü'n-Nisâb fi'l-Esmâ ve'l-Künâ ve'l-Elkâb* (Müstensih: Halil b. Hüseyin), Süleymaniye Ktp. Halet Efendi no. 628, vv. 1b-472a.
- Nüveyhiz, Adil. *Mu'cemü'l-Müfessirîn Min Sadri'l-İslâm Hatte'l-Asri'l-Hâzir*. Beyrut: Müessesetu Nuveyhi-zi's-Sekâfiyye, 1983.
- Öngören, Reşat. *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeyniler*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2003.
- . "Şeyh", *DİA*, 39: 50-52.
- Özen, Şükrü. "Teftâzânî". *DİA*, 40: 299-308.
- Öztürk, Necmettin. "Alâaddin Musannifek ve Arap Gramerindeki Yeri". Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2020.
- Risâle fi's-sabr ale'l-belâ*, Süleymaniye Ktp., Fâtih no. 1460, vv. 130a-152b.
- Sami, Şemseddin. *Kamus-ı Türkî* (haz. Paşa Yavuzarslan). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015.
- Sellheim, Rudolf. *Arabische Handschriften, Materialien Zur Arabischen Literaturgeschichte Teil*. 1. Cilt. Wies-baden: Franz Steiner Verlag, 1976.
- Solak-Zâde, Mehmed Hemdemi Çelebi. *Solak-Zâde Tarihi*. Haz. Vahid Çabuk. Ankara: Kültür Bakanlığı, Cilt. 1, 1989.
- . *Solakzâde Tarihi*. Sadeleştiren: Vahid Çabuk. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Ya-yınları 2016.
- . *Solak-Zâde. Tarih-i Solak-Zâde*, Süleymaniye Ktp. Halet Efendi no. 614, vv. 1b-382a.
- . *Solak-Zâde. Tarih-i Solak-Zâde*, Mahmut Bey Matbaası 1298.
- Şeyh Ali b. Mecdiddin eş-Şâhrûdî el-Bestâmî Musannifek. *er-Reşâd fi Şerhi'l-İrşâd* (Müellif Hattı), Süleyma-niye Ktp. Atıf Efendi no. 2479, vv. 1b-64a.
- . *Musannifek. et-Tahrir fi Usûli Pezdevî* (Müellif Hattı), Süleymaniye Ktp. Fâtih no. 1324, vv. 1b-151b.
- . *Musannifek. Hallu'r-rumûz ve keşfu'l-kunûz* (Müellif Hattı), Süleymaniye Ktp. Fâtih no. 2611, vv. 1b-201b.
- . *Musannifek. Hâşiye el-Mutavvel*, Süleymaniye Ktp. Cârullah no. 1776, vv. 1b-142b.

- . Musannifek. *Hâşiye ala'l-Mutavvel*, Süleymaniye Ktp. Şehid Ali Paşa no. 2187, vv. 1b-285a.
- . Musannifek. *Şerhu'l-Hidâye* (Müellif Hattı), Süleymaniye Ktp. Fâtih, no. 1965, zahriye.
- . Musannifek. *Kitâbu'l-hudûd ve'l-ahkâm*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi no. 668, vv. 1b-48a.
- . Musannifek. *Kitâbü's-Şifâ* (Müellif Hattı), Süleymaniye Ktp. Hekimoğlu Ali Paşa no. 51, vv. 1b-51b.
- . Musannifek. *Muhtasarı'l-muntazam ve mültekatü'l-mültezem* (Müellif Hattı), Süleymaniye Ktp. Fâtih no. 4476, vv. 1b-271a.
- . Musannifek. *Mülteka'l-Bahreyn/Kitâbü's-Şifâ* (Müellif Hattı), Süleymaniye Ktp. Fâtih no. 636, vv. 1b-144a.
- . Musannifek. *Şerhu Kasideti'l-Bürde* (müstensih: Celal b. Hacı Mahmud b. Safâ), Diyanet İşleri Başkanlığı Ktp. No. 5630, vv. 2a-133a.
- . Musannifek. *Şerhu'l-Akâidi'n-Nesefiyye*, Süleymaniye Ktp. Fâtih no. 3076, vv. 1b-32a.
- . Musannifek. *Şerhu'l-Hidâye* (Müellif Hattı), Süleymaniye Ktp. Fâtih no. 1965, vv. 1b-135b.
- . Musannifek. *Şerh-i Mesnevî*, Süleymaniye Ktp. Fâtih no. 2706, vv. 1b-116b.
- . Musannifek. *Şerh-i Mesnevî*, Süleymaniye Ktp. Nâfız Paşa no. 604, vv. 1b-119a.
- . Musannifek. *Şerhu'l-Mutavvel* (Müellif Hattı), Yusuf Ağa Ktp. Yusuf Ağa no. 5531, vv. 1b-419b.
- . Musannifek. *Şerhu Muhtasari'l-Vikaye*, Süleymaniye Ktp. Fâtih no. 1876, vv. 1b-71a.
- . Musannifek. *Şerhu's-Şemsiyye*, Süleymaniye Ktp. Ayasofya no. 2557, vv. 1b-261a.
- . Musannifek. *Tuhfe-i Mahmûdi* (Müellif Hattı), Topkapı Sarayı Müze Ktp. Emanet Hazinesi no. 1342, vv. 1b-121a.
- . Musannifek. *Tuhfetü'l-Vüzerâ*, Süleymaniye Ktp. Ayasofya no. 2855, vv. 1b-142b.
- Şükun, Ziya. *Farsça-Türkçe Lügat: Gencinei Güftar Ferhengi Ziya*. 2. Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1967.
- Tala, Murat. “Musannifek'in Eserlerinin Arap Dil Bilimi ve Dil Öğretimine Katkısı”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 48 (2020): 265-302.
- Taşköprülüzâde, Ebû'l-Hayr İsâmuddîn Ahmed Efendi. *eş-Şekâiku'n-Nu'mâniye fî 'ulemâi'd-devleti'l-'Osmâniyye* (nşr. Ahmed Subhi Furat). İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1405/1985.
- Teftâzânî, Sa'duddîn Mes'ud b. Ömer. *Hâşiye ala'l-Keşşâf* (Müstensih: Musannifek), Süleymaniye Ktp. Hamidiye no. 168, vv. 1b-231b.
- Tîbî, Ebu Muhammed Şerefüddin. *el-Hulâsa fî marifeti'l-hadis*, Süleymaniye Ktp. Fâtih no. 5360, vv. 10a-87a.
- Tüz, Tayyip. “Alauddin Ali b. Muhammed Musannifek'in “ed-Durru'l-Menkûd fî Şerhi'l- Maksûd Adlı Eserinin Tahkiki”. Yüksek Lisans Tezi, Bingöl Üniversitesi, Bingöl, 2019.
- Uludağ, Süleyman. *Fahrettin Râzi, Hayatı/Fikirleri/Eserleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil. “Musannifek”, *DİA*, 31: 239-240.
- Zemahşerî, Cârullah Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzîl*, Süleymaniye Ktp. Fâtih no. 371, vv. 1b-347a.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ayboyu,_Kavakl%C4%B1dere. (05.06.2025)